

Ewa Hauptman-Fischer, Katarzyna Spurgjasz

Sprawozdanie z inwentaryzacji muzykaliów poklasztornych w zbiorach Gabinetu Muzycznego Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie w dniach 30 X 2012 - 30 IV 2013 r.

Hereditas Monasteriorum 2, 523-526

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zespół XII

Ewa HAUPTMAN-FISCHER, Katarzyna SPURGJASZ

Gabinet Zbiorów Muzycznych

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Sprawozdanie z inwentaryzacji muzykaliów poklasztornych w zbiorach Gabinetu Muzycznego Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie w dniach 30 X 2012–30 IV 2013 r.*

Do tej pory sporządzono opisy, w postaci rekordów do bazy muzykaliów Projektu¹, 257 rękopisów pochodzących z siedmiu następujących klasztorów:

- Trzebnica, cysterki (1 rekord),
- Lubiąż, cystersi (12 rekordów),
- Wrocław, kanonicy regularni św. Augustyna (4 rekordy),
- Wrocław, kanoniczki regularne św. Augustyna (178 rekordów),
- Wrocław, klaryski (23 rekordy),
- Wrocław, norbertanie (29 rekordów),
- Wrocław, proveniencja niepewna (1 rekord),
- Żagań, kanonicy regularni św. Augustyna (9 rekordów).

Należy podkreślić, że żadna z tych kolekcji poklasztornych nie została jeszcze zinwentaryzowana w całości. W sprawozdaniu przedstawiamy zatem dane będące rezultatem opracowania do tej pory wprowadzonych rekordów. Szerszego omówienia poszczególnych kolekcji planujemy dokonać po zakończeniu prac katalogowych.

Muzykalium z opactwa cysterek w Trzebnicy

Rękopis RM 4153 został sporządzony przez rektora chóru Franza Bassnera² w 1767 r. z okazji imienin ksieni trzebnickiej, s. Bernardy³.

---

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 Są one równocześnie umieszczane w bazie RISM.

2 Franz Bassner wspomniany jest w literaturze jedynie jako organista działający w Trzebnicy od około 1765 r. Por. R. WALTER, *Trebnitz, Zisterzienserkloster*, [w:] L. HOFFMANN-ERBRECHT (Hg.), *Schlesisches Musiklexikon*, Augsburg 2001 (dalej: *SM*), s. 744.

3 Dedykacja: „Reverendissimae, ac Perillustri Dominae Dominae BERNARDAE, Divina Providentia AB-BATISSAE Ducalis Monasterii Trebnicensis Dignissimae ac Patronae suae Colendissimae Clientum infimo Franciscio Basner Rect: mus: Chor: Trebn”.

Muzykalia z opactwa cystersów w Lubiążu

12 rękopisów stanowi niewielką część kolekcji, która przypuszczalnie liczy około 140 jednostek. Najczęściej wpis własnościowy brzmi „Chori Lubensis” lub w formie skróconej „Chori Lub”. Osiem rękopisów jest datowanych – siedem powstało w połowie XVIII w., a jeden w 1693 r. Wpisy własnościowe potwierdzają działalność dwóch kapelmistrzów. Pierwszy to br. Maurus⁴, drugi to Joseph Kühn⁵, który był autorem zapisanej kompozycji (mszy). W opracowanych rękopisach nie ma nazwisk innych skryptorów. W niemal wszystkich rękopisach zapisane są anonimowe arie z tekstem łacińskim przeznaczone na różne wspomnienia liturgiczne.

Muzykalia z opactwa kanoników regularnych św. Augustyna na Piasku we Wrocławiu

Cztery do tej pory zinwentaryzowane rękopisy przynoszą nazwiska czterech kierowników tu-tejszego chóru, o. Friedricha Ferdinanda Reichla⁶, o. Johanna Karla Baudischa⁷, o. Karla Zimmermanna⁸, Joh[anna] Miggenda⁹. Rękopisy zawierają cztery anonimowe arie w języku niemieckim, *Salve Regina* (jest to kontrafaktura arii z opery *Idomeneo re di Creta*) oraz dwie msze.

Muzykalia z klasztoru kanoniczek regularnych św. Augustyna na Piasku we Wrocławiu

Prawie wszystkie dotychczas opracowane rękopisy augustianek mają wpisane noty proweniencyjne¹⁰ oraz są datowane. Zdecydowaną większość przepisano w latach 1687–1728. Zwraca uwagę grupa 13 rękopisów skopiowanych w latach 1801–1802 przez Franza Klesa¹¹. Najpóźniejszy rękopis został sporządzony w 1809 r. przez Ignatza Lukasa, ówczesnego rektora chóru w opactwie NMP na Piasku¹², którego zakonnicy sprawowali pieczę nad augustiankami.

---

4 Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Gabinet Zbiorów Muzycznych, sygn. RM 5569: „descripsit Fr. Maurus p[ro]. t[unc]. R[egens] C[horis] – Maur Brandtwein (1718–1783), por. R. WALTER, *Leubus, Zisterzienserkloster, SM*, s. 421.

5 RM 4727: „Authore Josepho Kühn Rectore Lubensi”, niżej wpis własnościowy: „Chori Lubensis”.

6 RM 6499 z 1719 r. Friedrich Ferdinand Reichel (1656–1736), por. R. WALTER, *Kultywacja muzyki kościelnej w kościele NMP na Piasku we Wrocławiu na przestrzeni XVIII wieku*, [w:] J. STĘPKOWSKI, H. LOOS (Hg.), *Beiträge zur Musikgeschichte Schlesiens. Musikkultur – Orgellandschaft. Tagungsbericht Liegnitz 1991* (Deutsche Musik im Osten, 5), Bonn 1994, s. 48.

7 RM 4134 z 1736 r. Johann Karl Baudisch (1701–1746), por. R. WALTER, *Kultywacja muzyki*, s. 48.

8 RM 4132 z 1776 r. Karl Zimmermann (1741–1818), por. *ibidem*, s. 49.

9 RM 8007 z 1810 r. Johann Miggenda. Jego nazwisko nie występuje w literaturze przedmiotu. Jedyńm śladem jego działalności jest adnotacja na omawianym rękopisie: „Procuravit pro Chori Arenensi [!] Joh: Miggenda. Regens utriusque Chori. Die 30. Julii. 1810”. Rękopis ten w 1839 r. należał do kościoła św. Wincenciego we Wrocławiu, o czym informuje późniejszy wpis na obwolucie: „Pro Choro St. Vincentii 1839”.

10 Najczęściej „Chori S. Jacobi”, niekiedy z dopiskiem „in arena Wratislaviae”.

11 RM 6132; RM 6133; RM 6134; RM 6135; RM 6136; RM 6137; RM 6138; RM 6346; RM 6368; RM 6378; RM 6399; RM 6459; RM 5484: „Kles” – Franz Kles (około 1762–17 VIII 1802), pełniący od 1802 r. funkcję pierwszego organisty w kościele kanoników regularnych NMP we Wrocławiu, por. *ibidem*, s. 49.

12 RM 4961: „procuravit et descripsit pro Choro ad S. Jacobum, Ignatius Lucas. e. t. Rector ad. B. V. in Arena Wratislaviae anno 1809. die 25 Julii”. Ignatz Lukas (29 IV 1762–16 IV 1837), por. R. WALTER, *Lukas Ignatz, SM*, s. 440.

Trzecim wymienionym z nazwiska skrytorem jest Johann Georg Clement¹³. Jeden rękopis został przepisany przez nieznanego bliżej Georga Jehliga¹⁴. Warto zwrócić uwagę na rękopis dedykowany, z okazji imienin, zakonnicy Marii Victorii, przez regensa chóru w kościele klasztornym opactwa NMP na Piasku, o. Johanna Karla Baudischa¹⁵.

Dwa rękopisy zostały przypisane do kolekcji kanoniczek regularnych na podstawie charakterystycznego duktu nieznanego kopisty występującego w prawie wszystkich rękopisach¹⁶.

W rękopisach zapisana jest wokalno-instrumentalna muzyka religijna. Niektóre są zdefektowane, brak w nich głosów wokalnych. W zbiorze znajdują się utwory liturgiczne w języku łacińskim (m.in. msze, motety, hymny, antyfony, gradualy, ofertoria, sekwencje) oraz arie i pieśni religijne w języku łacińskim lub niemieckim. Wiele kompozycji jest anonimowych, wśród pozostałych dominują nazwiska kompozytorów lokalnych, działających na Śląsku.

Muzykalia z klasztoru klarysek we Wrocławiu

Kolekcja 23 rękopisów z klasztoru klarysek była tworzona w drugiej połowie XVIII w. Na kartach tytułowych 17 z nich widnieje nazwisko Josepha Debischa, ówczesnego organisty w kościele klasztornym¹⁷. Był on ofiarodawcą lub osobą, która pozyskała nuty. W kolekcji powtarzają się nazwiska kilku kopistów najwyraźniej związanych z klasztorem¹⁸. Repertuar zapisany w zbiorze w całości przeznaczony był do liturgii (15 mszy, 3 ofertoria, 3 arie, 2 opracowania sekwencji *Stabat Mater*). Dominuje twórczość lokalnie działających kompozytorów.

Muzykalia z opactwa norbertanów we Wrocławiu

Wszystkie rękopisy są opatrzone notami proveniencyjnymi¹⁹, 15 jest datowanych: najstarszy pochodzi z 1675 r., najmłodszy – z 1787 r. Część rękopisów była kopiowana przez kierowników chóru: Ignatza Pachmanna²⁰, o. Jacoba Baudischa²¹, o. Friedricha Kotheho²². Pojawia się 12 na-

13 RM 6281 z 1734 r. Johann Georg Clement (1 IV 1710–23 V 1764), późniejszy kapelmistrz wrocławskiej katedry, w 1734 r. był rektorem szkoły i muzykiem w kościele klasztornym opactwa NMP na Piasku, por. EADEM, *Clement Johann Georg, ibidem*, s. 113.

14 RM 6060.

15 RM 4154/1: „Reverendissimae ac Illustri Dominae Mariae Victoriae Canonissarum Reg. Lat. Aug. in arena Wratisl. ad S. Jacobum Praepositae Dignissimae Pro Vinculo Onomastico donatum a Sincero Servo et cfre Joanne Carolo Baudisch can. Reg. Lat. S. Aug. p.t. R.C. et C in arena”. Por. przyp. 7.

16 RM 6219 oraz 6222.

17 RM 5702: „Procuravit Choro Stae Clarae Josephus Debisch Organista. 1783”. Niestety nic więcej na jego temat nie wiadomo.

18 Dzięki inwentaryzacji większej liczby źródeł z kolekcji klarysek udało się ustalić imiona niektórych kopistów występujące w poszczególnych rękopisach często jedynie w postaci inicjałów: wspomniany wyżej Joseph Debisch (por. przyp. 17), Lucas – prawdopodobnie Ignatz Lukas (por. przyp. 12), bliżej nieznanymi: Franz Hoppe, Joseph Kürtzel, Leopold Memler, Schubert (imię nieustalone) oraz osoby podpisane monogramem: J. B., J. C.

19 Najczęściej „Chori S. Vincentii”.

20 RM 7967: „Ad S. Vincentium sub Chori direttore D[omi]no Ignatio Pachmann”. Ignatz Pachmann jest wymieniany jedynie jako osoba zatrudniona w klasztorze w latach 1781–1786. Wpis znajdujący się na omawianym rękopisie precyzuje, jaką funkcję pełnił. Por. EADEM, *Breslau, Prämonstratenser kloster St. Vincenz, ibidem*, s. 89.

21 Jacob Baudisch (1710–1789). Por. *ibidem*. Pełnił on jednocześnie funkcję podprzeora. Zob. także RM 5102: „Pater Jacobus Baudisch p.t Regens Chori 1771 et Supprior”.

zwisk kopistów²³. Większość utworów to muzyka liturgiczna (msze, ofertoria, antyfony, litanie). Jeden rękopis zawiera utwór instrumentalny – koncert na smyczki, rogi i kotły. Znajdziemy tu utwory zarówno znanych kompozytorów, np. Josepha Haydna czy Karla Dittersa von Dittersdorf, jak i twórców lokalnych, np. kompozycje związanego z tym klasztorem Josepha Topffa²⁴, w tym uroczyste nekium napisane na pogrzb zmarłego podprzeora oraz regenta chóru Nikolausa Pruskiego²⁵.

Muzykalium o nieustalonej proveniencji klasztornej

Zinwentaryzowano ponadto jeden rękopis bez noty własnościowej, który był mylnie włożony do obwoluty z odnotowaną następującą notą własnościową: „Chori Arenensis ad S. Jacobum”²⁶. Zapisany w nim utwór zupełnie nie odpowiada opisowi na karcie tytułowej. Sporządzili go dwaj kopiści: nieznan bliżej „H. G.” oraz „Rostl”²⁷. Ten ostatni kopista sporządził wiele rękopisów dla opactwa kanoników regularnych św. Augustyna na Piasku²⁸ oraz jeden dla klasztoru kanoniczek regularnych św. Augustyna tamże²⁹. Prawdopodobnie więc rękopis RM 5318 powstał dla któregoś z tych klasztorów.

Muzykalia z opactwa kanoników regularnych św. Augustyna w Żaganiu

Wszystkie mają wpisy własnościowe³⁰ i powstały w drugiej połowie XVIII w. Brak podpisów kopistów. Są natomiast wymienieni dwaj rektorzy chóru: o. Joseph Ulrich³¹ oraz Anton Michalke³². W zachowanych rękopisach znajdują się: anonimowe oratorium pasyjne, *Stabat Mater* Giovanniego Pergolesiego, cykl nieszporny oraz arie z łacińskim tekstem religijnym. Jedyna kontrafaktura arii Johanna Adolfa Hassego z opery *Arminio* jest zdefektowana: brak głosu wokalnego.

22 RM 7868: „adscripta Choro S: V: Regente R: D: Friderico Kothe”. Prawdopodobnie Friedrich Kothe (1739–1795) był zakonikiem, w innym rękopisie nazwisko poprzedza skrót R.P [Reverendus Pater]. Por. *ibidem*.

23 Michalek, Johann Hübner, Ignaz Hübner, frater Siardus Scholtz, Joseph Schuch, Joseph Richter, Gro-mann, Bach, Herberg, Joseph Vautrevaux, J. C. Vetter, Joseph Bude. Dotychczas nie udało się nam znaleźć bliższych informacji na ich temat.

24 Joseph Topff († 1795), por. *ibidem*.

25 RM 7975: „Requiem Solenne celebrandis exequiis Admodum Reuerendi, Religiosi, ac Doctissimi Domini Nicolai Pruske Subprioris Canoniae Vincentinae dignissimi destinatum et compositum a Josepho Topff”. Por. *ibidem*.

26 Zarówno obwoluta, jak i niepasujący do niej rękopis zostały skatalogowane pod sygnaturą RM 5318.

27 Prawdopodobnie Joseph Rostl. Imię ustalono na podstawie podpisów w innych rękopisach. Poza tym nie posiadamy innych wiadomości na jego temat.

28 RM 4198/2 (RISM A/II: 300161004); RM 4191/2 (RISM A/II: 300257867); RM 4193 (RISM A/II: 300161018); RM 4217 (RISM A/II: 300161027); RM 5760 (RISM A/II: 300257863); RM 4978 (RISM A/II: 300511334). Cytowane w przyp. 28 i 29 rękopisy nie są jeszcze zinwentaryzowane w bazie Projektu, dlatego podano numery w bazie RISM, gdzie rękopisy te zostały już opisane.

29 RM 4202/3 (RISM A/II: 300161008).

30 Najczęściej „Chori Saganensis”, na kilku rękopisach nota jest bardziej rozbudowana, np. RM 5325: „Chori Eccles. B. V. Canon. Reg. Later. Sagan. 1764”.

31 RM 5420: „Choro Saganensi procuravit R: D: Jos Ulrich p. t: Reg Chori”. Joseph Ulrich (daty życia niezna-ne), por. EADEM, *Sagan, ibidem*, s. 644.

32 RM 5056: „pro Choro Saganensi Comparavit R: D: Ant. Michalke p t: Reg: Chori”. Anton Michalke (daty życia niezna-ne), por. *ibidem*.